

Cukrovka a cukr jako strategické komodity po roce 2013 a jejich podpora

SUGAR BEET AND SUGAR AS STRATEGIC COMMODITIES AFTER 2013
AND THEIR SUPPORT

Cukrová řepa je strategická a energetická plodina, která dokáže nejlépe znásobit vloženou energii. Dlouhodobě navyšuje výnosy následně pěstovaných plodin v osevním postupu svým vlivem na půdní úrodnost. Cukrovka přitom dnes není jen surovinou pro potravinářský obor, využívá se např. jako:

- potravinářská produkce – bílý řepný cukr, potravinářský líh,
- obnovitelné zdroje energie – bezvodý líh, surovina pro bioplynové stanice,
- krmiva – řepné řízky čerstvé, granulované, výpalky,
- hnojiva – zelená hmota, cukrovarnická šáma,
- CO₂ – kapalný oxid uhličitý pro nápojový průmysl apod.

Vstupem do Evropské unie se nás týkala reforma z roku 2006, která omezila kvótu výroby cukru v EU o 30 % (o 5,1 mil. t), způsobila snížení počtu pěstitelů o 19 % (o 150 000 pěstitelů) a o 41 % zpracovatelů (o 83 cukrovarů). Tím se Evropská unie stala nesoběstačná v produkci cukru. Omezením vlastní produkce si Evropská unie snížila své postavení na světovém trhu s cukrem a dnes se světová cena odvíjí především od poptávky po třtinovém cukru. Přitom nelze srovnávat světovou cenu surového třtinového cukru s cenou bílého (rafinovaného) řepného cukru v Evropské unii, protože světová cena nezahrnuje náklady na dopravu, skladování a pojištění i náklady na rafinaci. Proto nelze spojovat existenci kvót pro výrobu řepného cukru v Evropské unii s vysokými spotřebitelskými cenami cukru. Cena cukru se odvíjí od světové ceny třtinového cukru. Růst cen cukru se nyní odvíjí od důsledků cukerní reformy v EU po snížení kvóty o 5,1 mil. t, a tím i od změny pozice Evropské unie z exportéra na dovozce (soběstačnost EU je 85 %).

Rušit dnes jednostranně v Evropské unii Společnou organizaci trhu s cukrem (SOT-C) a podporu pěstitelů – oddělenou platbu na cukr, když různé překážky volnému obchodu s cukrem existují na všech kontinentech, ve většině regionů, je hazard. Po utlumení produkce je následná náprava vysoce kapitálově náročná, téměř ekonomicky nerealizovatelná. Přitom kvóty nemají cenotvorný vliv, jsou především ochranou pěstitelů i zpracovatele na národní úrovni, stabilizací trhu.

Stávající cukrovary musely zaplatit za další existenci kvóty miliardy eur. Po reformě v roce 2006 se v Evropské unii pěstuje cukrovka na 1,5 až 1,6 mil. ha. Konkurentem řepnému cukru je v současné době cukr z cukrové třtiny, který tvoří 84 % celosvětové výroby cukru. Zatím jsou náklady na jeho produkci nižší, neboť se jedná o víceletou plodinu a zpracování je ovlivněno nižšími náklady na ochranu životního prostředí i na sociální nároky pracovníků. Cukernatost třtiny je však nižší než řepy. Vývoj ukazuje i na zvýšení nákladů na její produkci (Brazílie za 7 let uvádí 65 %) a výrazný růst výnosů a cukernatosti cukrovky, které v dohledné době sblíží nákladovost. Přínosem od reformy

je nárůst výnosů cukrovky o 10 %, vyšší cukernatost a u cukrovarů zvýšená efektivnost prodloužením kampaně o 22 %.

Cukr – základní strategická komodita

Cukr je pro svůj charakter jednou ze strategických komodit, jehož postavení je dáno trvalým nárůstem spotřeby obyvatel ročně cca o 2 %, tj. globálně o 3,9 mil. t, a nárůstem spotřeby pro obnovitelné zdroje energie. Předpokládaná světová výroba cukru v sezoně 2012/2013 je 177 mil. t. Díky jeho vlastnostem (nenáročné skladování, využití pro nepotravinářské účely) a výkyvům produkce v důsledku dopadů klimatických vlivů na cukrovou třtinu existuje velká volatilita cen. Je potřeba prodloužit SOT-C a oddělenou platbu pro cukrovku, aby bylo docíleno vyrovnání konkurenceschopnosti řepného cukru s cukrem třtinovým (zejména z Brazílie a Thajska).

V českých zemích má řepařství dlouholetou tradici, cukrovka patří zatím mezi plodiny zvyšující zaměstnanost a zlepšující saldo zahraničního agrárního obchodu. V prvovýrobě je zdrojem zaměstnání pro cca 1 450 pracovníků, v cukrovařech pro 1 429 osob a dále ve službách od září po dobu následujících pěti měsíců pro dalších 800 osob.

S ohledem na tyto skutečnosti se Komoditní rada pro cukr a cukrovku Agrární komory ČR (zasedala 8. ledna 2013) usnesla **prosazovat prodloužení SOT-C do 30. září 2020, včetně zachování výše oddělené platby na cukr**. Komoditní rada žádá prezidenta AK ČR a předsedu Zemědělského svazu ČR, aby prosazovali toto usnesení na všech jednáních, projednali je s ministrem zemědělství, a ukládá jim informovat o něm nevládní organizace v Evropské unii – COPA/COGECA, CIBE a CEFS.

Důvody, proč zachovat kvóty a oddělenou platbu na cukr

1. Od vstupu České republiky do Evropské unie se i v České republice realizovaly zásadní reformy spojené s produkcí cukrové řepy a cukru. Negativní dopady snížení kvóty se však týkaly především pěstitelů a zpracovatelů v České republice společně s producenty v nově přistupujících zemích. Proto požadujeme delší dobu ke stabilizaci odvětví. Z nově přistupujících států se pěstování cukrovky zrušilo v Bulharsku, Estonsku, na Kypru, na Maltě, z původní EU-15 jen v Lucembursku. Za udržení kvóty cukru musely cukrovary zaplatit mnoho miliard eur, jen v ČR bylo zapláceno 4,421 mld. Kč. K dokončení restrukturalizace je i proto třeba delší období.
2. Po reformách cukerního pořádku se největšími pěstiteli stali zemědělci Francie a Německa, kteří drží 44,3 % cukerní kvóty

Tab. 1. Vývoj výnosů cukrovky v ČR a ve Francii v posledním desetiletí (dle statistiky CIBE)

	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
	Výnos bulev při standardní cukrnatosti 16 % (t.ha ⁻¹)										
Česko	49,40	53,16	51,49	58,47	63,48	61,72	56,32	65,74	64,18	61,67	77,94
Francie	61,52	73,76	71,13	78,96	82,03	77,38	81,22	84,25	90,64	81,79	85,97
	Nárůst výnosů od roku 2001/2002 do roku 2011/2012					Průměrný nárůst výnosů během 1 roku v posledním desetiletí					
Česko*	+ 57,8 %					+ 2,85 t.ha ⁻¹ při cukrnatosti 16 %					
Francie	+ 39,7 %					+ 2,45 t.ha ⁻¹ při cukrnatosti 16 %					

* Ukazuje na skvělé výsledky v ČR v řepářství v průběhu posledních 10 kampaní, výnosové zlepšení o téměř 58 % za 10 let nevykáže žádná jiná plodina v ČR ani v EU, docílit tohoto se daří jen u cukrovky. V případě kalkulace výnosu z kampaně 2011/2012 pouze za Čechy (82 t.ha⁻¹ při standardní jakosti), by byl každoroční nárůst výnosů dokonce 3,26 t.ha⁻¹ při cukrnatosti 16 %.

- Evropské unie. V těchto dvou zemích v posledním roce se vyrobilo nad kvótu 66,9 % celkové nadprodukce v Evropské unii – celkem 3,57 mil. t cukru, tedy téměř desetinásobek kvóty České republiky.
- Třetím největším producentem je Polsko s podílem 10,5 % na kvótě EU a podílem na nadprodukcí 5,6 %. Rozhodujícím vlastníkem cukrovarů v Polsku je stát.
 - Česká republika má v současné době přidělenou kvótu ve výši 2,8 % celkové kvóty EU, na úrovni soběstačnosti. Sektor cukrovnictví postupně zvyšuje svou konkurenceschopnost a jeho výsledky jsou nad průměrem producentů Evropské unie. Stále však ještě není zcela připravena na liberalizaci. Podle studie ÚZEI z 10. září 2012 o rentabilitě rostlinných komodit v ČR patří v horizontu 2014–2020 cukrovka dlouhodobě při nulových podporách mezi 5 ztrátových komodit (hrách, mák, réva vinná, chmel a cukrová řepa). Jedině se stávajícími podporami je efektivní. Proto je nutné ještě do roku 2020 udržet oddělenou platbu na cukr ve výši 44,5 mil. eur, která tvoří 5 % přímých plateb ČR. Postupně se však šlechtěním na vyšší cukrnatost i výnos a dokonalejšími technologiemi zvýší konkurenceschopnost s cukrovou třtinou, a tím teprve bude dokončena strukturální změna pro sektor cukrovka-cukr.
 - Evropská unie je nadpolovičním producentem řepného cukru na světě (např.: 4× větším než USA, 5× větším než Rusko, 9× větším než Ukrajina, Turecko). Konkurenceschopnost produkce cukru Evropské unie, podle studie LMC, je ovlivněna stavem podpory produkci cukru v jednotlivých zemích světa. Proto bez vyrovnání podmínek nelze systém v EU měnit.
 - Rozhodující země v pěstování cukrovky, Francie, Německo a Polsko, a další významné pěstitelské země, Maďarsko, Lotyšsko, Rakousko, Rumunsko, Finsko, Španělsko, Slovensko, Belgie a Portugalsko, představující 74,5 % cukerní kvóty EU, požadují pokračování SOT-C do roku 2020. Žádají prodloužení období potřebného pro vytvoření konkurenceschopnosti řepného cukru proti třtinovému, který je zatím vyráběn bez ohledů na ekologii a s tím spojených nákladů.
 - Zrušení SOT-C požaduje 9 zemí, převážně s dlouhodobě liberálními požadavky, které přispívají do rozpočtu Evropské unie více než přijímají – Velká Británie, Švédsko a Dánsko, mající 16,7 % kvóty cukru, a několik zemí, které cukrovku nepěstují, jako je Malta, Estonsko a Slovinsko.
 - Česká republika, jediná země s produkcí cukrovky a cukru, která má větší příjmy než platby do rozpočtu EU, je spolu s Kypr a Lucemburskem bez názoru. Odmítnutím SOT-C může rozhodnout o nepřijetí pokračování SOT-C v celé Evropské unii, ke škodě pěstitelů cukrovky všech členských zemí.
 - V současné době mohou hlasy států nepěstujících cukrovku s podporou hlasů za Českou republiku vytvořit blokační menšinu, a tím zamezit pokračování SOT-C proti vůli rozhodujících pěstitelských států, proti jednotnému stanovisku CIBE – organizace pěstitelů cukrovky EU-27, CEFS – organizace zpracovatelů cukrovky, COPA/COGECA – organizace prvovýrobců EU-27, a také proti požadavkům Agrární komory a Zemědělského svazu, které jsou nesilnějšími nevládními zemědělskými organizacemi v naší republice. V současnosti považujeme stanovisko České republiky za klíčové pro rozhodnutí za celou Evropskou unii.
 - V České republice po reformě z roku 2006 ovládají zahraniční vlastníci cukrovary z 80 % národní kvóty cukru. Většinovým vlastníkem 4 cukrovarů ze 7 jsou společnosti Tereos a Agrana, které vlastní zemědělci z Francie, Rakouska a Německa. Národní kvóta cukru České republiky je nyní 372 459,21 t cukru, z toho cukrovary s francouzským vlastnictvím Tereos TTD, a. s., mají kvótu 208 715,65 t cukru a cukrovary s podílem rakousko-německého vlastnictví, Moravskoslezské cukrovary, a. s., mají kvótu 93 973,21 t cukru.
 - Přiklonění České republiky k zamítnutí další existence SOT-C může znamenat konec podpor i pro pěstitele a zpracovatele v celé Evropské unii, tedy i pro zemědělce ve Francii a v Německu. Přítom podpory pěstitelů v rámci pravidel SOT-C jsou zatím velmi významné pro udržení konkurenceschopnosti produkce cukru v rámci Evropské unie. Nebude-li udržen jednotný systém plateb, otevře se možnost rozdílných podpor v jednotlivých státech EU-27, tak jak se prosadí různá ekonomická síla národních rozpočtů. S tím jsme se dosud potýkali u nerovnosti přímých plateb v posledních letech, s výjimkou právě u cukrovky.
 - Zrušení kvót cukru umožní mimo jiné přijmout rozhodnutí spojená se zrušením cukrovarů a s výrazným omezením výroby cukru v České republice a převedení pěstování cukrovky mimo naše území. Zkušenost máme z roku 2006, kdy zde společnost Eastern Sugar zrušila své tři cukrovary a vrátila do EU kvótu České republiky 102 tis. t cukru, tím omezila pěstování cukrovky v ČR na cca 11 tis. ha. Byla snížena zaměstnanost o cca 400 pracovníků v cukrovarech a dalších 200 u pěstitelů cukrové řepy a ve službách. Česká republika tak může ztratit své historické postavení v další významné komoditě. Před dvaceti lety byla výměra cukrovky

120 tis. ha, v současnosti se pěstuje na 60 tis. ha. Ztrácíme tak významnou zúrodňující plodinu.

13. Přítom je cukrová řepa plodinou nejlépe využívající sluneční energii a existují předpoklady jejího rozšíření pro produkci obnovitelných zdrojů energie (lihu), tak jak je tomu v cukrovaru Dobruška společnosti Tereos TTD, a. s. Podle podkladů ČZU-FAPPZ-KRV je průměrná výnosnost bioetanolu z řepy $6\,500\text{ l}\cdot\text{ha}^{-1}$, kdežto z kukuřice pouze $3\,200\text{ l}\cdot\text{ha}^{-1}$, z pšenice $2\,520\text{ l}\cdot\text{ha}^{-1}$ nebo z brambor průmyslových $3\,520\text{ l}\cdot\text{ha}^{-1}$.
14. Cukr a cukrovinky mají při zvyšujících se vývozech rostoucí kladnou bilanci v agrárním zahraničním obchodu, která za prvních 9 měsíců roku 2012 vzrostla o cca 0,9 mld. Kč proti roku 2011 a proti průměru let 2009–2011 již o cca 1,1 mld. Kč. Za celý rok lze očekávat nárůst tohoto kladného salda o další více než 0,25 mld. Kč.
15. Spotřebitelské ceny cukru představují jen malou část celkových nákladů na výrobu potravinářských výrobků a vývoj cen potravinářských výrobků má vyšší růst než ceny cukru.

Závěr

Ze všech výše uvedených argumentů, které jsou objektivním obrazem kvalitního řepářství a produkce cukru v EU, v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, si každý sám vytvoří obrázek o tom, jak důležité je zachovat tento sektor pro budoucí generace a při důležitých rozhodnutích na vládní úrovni v roce 2013 na tyto argumenty myslet. Řepářství a cukrovarnictví je také značným přispěvatelem do státního rozpočtu, což je v současné době úspor a hledání finančních zdrojů velmi důležité.

Věříme proto, že se v roce 2013 podaří najít budoucnost a dlouhodobější pozitivní vizi řepářství a cukrovarnictví v České republice i v Evropské unii.

*Miroslav Jírovský – Zemědělský svaz ČR
Jan Křováček – Svaz pěstitelů cukrovky Čech
Josef Pojer – Českomoravský cukrovarnický spolek*

ROZHLEDY

Emerstorfer F., Hein W., Bauer H. **Zhodnocení alternativní metody pro předpověď technologické kvality cukrovky** (*Evaluation of an alternative method for the prediction of the technological beet quality*)

Diskuse rakouských cukrovarníků o stagnaci technologické kvality cukrovky vedla k projektu, který měl zhodnotit stávající metody její předpovědi. Cílem bylo porovnat výsledky výpočtu podle různých vztahů s výsledky standardizované laboratorní extrakce a čištění šťávy. Byla vypočtena predikce čistoty těžké šťávy

podle Wieninrerova vzorce (1971), Pollachova složkového vztahu (1991), nového Brunswického vzorce (1995) a refraktometrické formule (1992). V laboratorním extraktoru se vyrobila surová šťáva, která se následně vyčistila. Výsledky obou postupů byla porovnány. Refraktometrický vzorec poskytl nejvyšší hodnoty. Na zhoršující se kvalitu cukrovky reagovaly pouze vzorce refraktometrický a složkový. V dalším se plánuje aktualizovat parametry vzorců podle pokusů s aktuálně pěstovanou cukrovkou.

Zuckerind., 137 (62), 2012, č.2, s. 88.

Řádek